

سیاست اشتغال زایی و مقابله با فقر و محرومیت

نوشته: بهناز سیف‌اللهی اصل
(قسمت دوم)

اقتصاد و امور مالی:

مطابق اصل چهل و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد با حفظ آزادی او، اقتصاد ایران بر اساس ضوابط زیر استوار می‌شود:

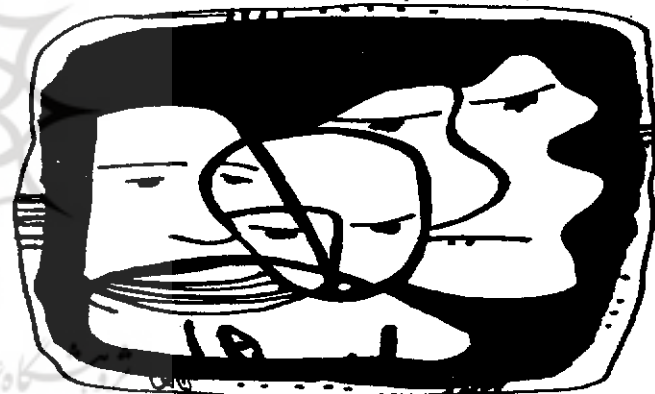
- ۱- تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه؛
- ۲- تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار را ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروههای خاص منتهی می‌شود و دولت را به صورت کارفرمای بزرگ مطلق در آورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد؛

- ۳- تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعات کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد؛
- ۴- رعایت آزادی انتخاب شغل و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری؛
- ۵- منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و ربا و دیگر معاملات باطل و حرام؛
- ۶- منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات؛
- ۷- استفاده از علوم و فنون تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور؛
- ۸- جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور؛
- ۹- تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین

کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند (۱۳).
اساسی‌ترین ویژگی اقتصاد بیمار یک کشور عبارتست از:

- ۱- اختلاف سطح درآمدها بسیار زیاد است؛
- ۲- سرمایه زیاد در آنها به معنی نرخ سود بالاتر است (یعنی هر تاجری که سرمایه و امکانات بیشتری دارد، از هر واحد سرمایه‌اش بازده بیشتری نسبت به دیگران به دست می‌آورد)؛
- ۳- معمولاً سرمایه‌های عظیمی در جریان توزیع کالا (چه محصولات صنعتی و چه کالاهای وارداتی) به کار گرفته می‌شود و معمولاً قسمت اعظم منافع نصیب این سرمایه‌ها می‌شود. یعنی بازده سرمایه‌دار که به صورت زمین زراعی یا ابزار تولید و ماشین‌آلات می‌باشد، کمتر از بازده سرمایه‌های تجارت است که قابلیت انتقال بسیار زیاد دارند؛
- ۴- مالیات صرفاً به منظور کسب درآمد برای دولت، اخذ می‌شود و نقشی در

هدایت و کنترل اقتصاد ندارد. (حال بینیم این بیماری اقتصاد کشور که صورت گرفته چه عواقب و نتایجی را به دنبال دارد؟) به خاطر ضعف مالیاتی، دولت کنترل بسیار ضعیفی بر اقتصاد دارد و عملاً اقتصاد کشور بدون توجه به حضور دولت به حرکت خویش ادامه می‌دهد. دولت مقررات شدید و دقیقی را طرح می‌کند اما هیچ‌کدام از آنها را نمی‌تواند درست اجرا نماید. از آنجا که درآمدهای مالیاتی خیلی کم است، میزان خدمات عمومی که ارائه می‌کند و یا جوهی که برای آبادانی کشور و سرمایه‌گذاری زیربنایی (نظیر شبکه راهها، بنادر، ...) صرف می‌شود ناچیز و غیرکافی

خواهد بود. از آنجا که میزان سود در بخش توزیع و بازرگانی بسیار زیاد است، سرمایه‌های زیادی به این بخش جلب خواهد شد و بخش تجارت به سرعت رشد خواهد نمود. مؤسساتی که صرفاً به کار تولیدی می‌پردازند به خاطر هماهنگی در اقتصاد کشور، از نظر تأمین مواد اولیه به قیمت مناسب، در مضیقه خواهند بود و به خاطر عدم کنترل بر بازار فروش کالایشان متضرر خواهند شد و یا اگر هم سودی به دست آورند به حدی ناچیز است که نمی‌توانند دامنه فعالیت خویش را گسترش

دهند (یعنی در مقابل اقتدار روزافزون بخش تجارت، بخش تولید روز به روز ضعیفتر می‌شود). تلاشهای دولت برای بالا بردن درآمد روستاییان در نتیجه جلوگیری از مهاجرت آنان به شهرها و گسترش حاشیه‌نشینی چندان نتیجه‌بخش نخواهد بود. ممکن است دولت از قیمت بعضی از محصولات کشاورزی حمایت به عمل آورد، ولی فقط سود توزیع‌کنندگان و عمده‌فروشهای ساکن شهرها تضمین شده است و آنها بیشتر از کشاورزان از این افزایش درآمد سود می‌برند. موارد مذکور در فوق، دست به دست هم اختلاف سطح درآمد را بیشتر و بیشتر می‌کند و جامعه را

به سمت دو قطبی شدن کامل پیش می‌برد. فقر ابعاد وحشتناکی به خود می‌گیرد و از آنجا که دولت به خاطر کمبود درآمدهای مالیاتی از ارائه خدمات عمومی عاجز است، قسمت اعظم فشار را طبقه محروم که روز

به روز محروم‌تر می‌شوند به دوش خواهند کشید. از آنجا که سرمایه زیاد به معنی سود زیادتر می‌باشد، رفاه قشر مرفه روز به روز بیشتر شده و جمع شدن ثروتهای کلان در دست عده‌ای معدود تقاضا برای نوع خاصی از کالاها و خدمات که تناسب با این ثروتهای کلان دارد را به وجود خواهد آورد و به خاطر قدرت خرید نامحدود این طبقه، اقتصاد کشور در مسیر برآورده ساختن نیازهای این قشر شکل خواهد گرفت. واردات کالاهای لوکس بالا می‌رود، آنهم در

کشوری که گروه عظیمی از مردم گرفتار مشکل سوء تغذیه می‌باشند. تا زمانی که سیستم اقتصادی کشور اصلاح نشده است نمی‌توان انتظار داشت حرکتی بنیادین به سمت توسعه یافتگی صورت پذیرد. در این موقعیت دولت یا نهاد برنامه‌ریز هر اقدامی انجام دهد و هر تلاشی به کار بندد نتیجه‌ای جز شکست به دنبال نخواهد داشت. زیرا اقتصاد کشور بیمار است و نخستین گام باید برای معالجه و مداوای این بیمار باشد (۹).

اقدامات حمایتی دولت برای اشتغال‌زایی و مقابله با فقر و محرومیت حمایت و مداخله دولت از ضروریات اشتغال‌زایی و مقابله با فقر و محرومیت است، اما این مداخله نیاز به مقدمات خاص دارد (اصلاحات اقتصادی - اجتماعی) و هم باید همراه با سیاست و درونگری روشن‌بینانه (برنامه‌ریزی) باشد تا بتواند اثرات مفیدی از خویش به جای گذارد. برنامه‌ریزی به مثابه گشودن چشم دولتمردان و مسؤولین اداره جامعه برای بهتر دیدن هدف و هدف‌گیری دقیق و سنجیده است و دقیقاً به همین منظور است که دولت جمهوری اسلامی ایران، اجرای برنامه‌های عمرانی پنج‌ساله را وظیفه خویش تلقی می‌نماید (۹).

قانون بودجه کل کشور به عنوان آیین تمام‌نما، برنامه‌های عمرانی و سیاستهای اقتصادی اجتماعی و فرهنگی بودجه سالیانه را ترمیم می‌نماید. جای ابهام ندارد و طبقاً به صورت اهداف سالیانه و نیز به عنوان برنامه کاری مجریان مورد مراجعه مکرر مسؤولان و کارگزاران نظام است (۸).

نتیجه گیری و پیشنهادات

ایجاد هر شغل جدید در گرو سرمایه‌گذاری و پیش‌بینی مقدمات و زمینه‌سازی مناسب برای به‌کارگیری نیروهای تازه‌وارد می‌باشد و نسبت سرمایه‌گذاری به اشتغال و هزینه سرانه اشتغال از اهمیت خاصی برخوردار است.

۱- در کشورهای جهان از شرکت‌های خدمات فنی و مهندسی و شرکت‌های مهندسی مشاور به‌عنوان ابزار اقتصادی برای رفع تنگناهای توسعه از قبیل اقدامات ضد تورمی، کاهش بیکاری و استفاده از توان متخصصین و کارشناسان باتجربه استفاده می‌شود. در ایران اما، این شرکت‌ها خود دچار تورم پرسنل، بیکاری گسترده و پراکندگی نیروهای انسانی متبحر و کارآمد هستند. کارشناسان معتقدند که مشکلات ایجاد شده به‌نحوی نیست که فقط با ارجاع تعدادی کار به این شرکت‌ها مشکلات آنها حل شود؛ مشکلات باید ریشه‌ای و ساختاری ارزیابی شود و اجرای راه‌حلهای پیشنهادی پی‌گیری شود. باید شرکت‌های خصوصی با حمایت دولت فعالیت جدی و مهمی را در بازارهای منطقه آغاز کنند. برای رسیدن به این هدف شرکت‌های فنی و مهندسی بر حسب نوع فعالیت خود و با تشویق سازمان برنامه و بودجه امکانات خود را ادغام کنند تا به‌صورت طرح‌های بزرگ اجرایی مهم در طرح بزرگ ملی کارایی بیشتری داشته باشند و هم بتوانند به‌واسطه توان مادی اجرایی خود در بازارهای بین‌المللی حضور فعال داشته باشند^(۱۰). با به‌کارگیری مهارت و فن‌آوری متخصصین کارآزموده فرصت‌های جدید شغلی ایجاد شده و در نتیجه توسعه اقتصادی و مقابله با فقر و محرومیت به‌وجود می‌آید.

۲- برآوردهای وزارت صنایع نشان می‌دهد دو هزار واحد صنعتی که ارزش سرمایه‌گذاری آنها بر اساس قیمت سالهای گذشته (سال ۱۳۷۶ و قبل آن) ۴۰۰ میلیارد تومان است، تا پایان امسال (۱۳۷۷) به بهره‌برداری می‌رسد. این طرح‌ها در رشته‌های گوناگون صنعتی نظیر صنایع غذایی و تبدیلی کشاورزی، کانی غیرفلزی، شیمیایی و سلولزی است. اجرای طرح‌های صنعتی با دانش فنی بالا که تولیدات آنها جایگزین واردات شود جزء سیاست‌های وزارت صنایع است. وزارت صنایع از سرمایه‌گذاری خصوصی که توانایی تولید قطعات خودرو را دارند می‌خواهد تا در زمینه‌های تولید این قطعات سرمایه‌گذاری کنند. دولت نمی‌تواند نسبت به سرمایه‌گذاری و متقاضیان سرمایه‌گذاری رفتاری قیم‌مآبانه داشته باشد. این مسأله که صاحبان سرمایه در کدام فعالیت صنعتی سرمایه‌گذاری کنند به تمایل نهایی آنان بستگی دارد اما در حال حاضر وزارت صنایع برنامه‌ریزی تفصیلی و دقیقی را برای هدایت سرمایه‌گذاران برای فعالیتهای صنعتی تدارک دیده است. به این معنی که بانک اطلاعاتی توانمندی را برای سرمایه‌گذاری در رشته‌های گوناگون صنعتی

و استانهای مختلف فراهم آورده است. رفتار دولت با متقاضیان سرمایه‌گذاری به‌جای رفتار قیم‌مآبانه رفتار هدایت‌گرانه است^(۱۱). با اجرای این طرح، دولت ضمن اینکه با به‌کارگرفتن سرمایه افراد از راکد ماندن سرمایه‌ها جلوگیری کرده همچنین می‌تواند در رشته‌های گوناگون و استانهای مختلف اشتغال ایجاد کند و فقر و محرومیت از مناطق را بزداید.

۳- صنعت نیازمند نوآوری‌هایی است که کمترین هزینه و زمان را طلب کند و علم تنها مرجع برآورده کردن خواسته‌های اوست. ۱) ابتدا باید به دلیل ارتباط موجود میان صنعت و دانشگاه بخش تحقیقات پایه‌ای را در دانشگاه انجام داد؛ ۲) با استفاده از نیروی دانشگاهی، صنعتی کردن تحقیقات را در مراکز دانشگاهی که توسط خود دانشگاهیان اداره می‌شود انجام داد^(۱۲)؛ ۳) اجرای این طرح به سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی نیازمند است که دولت باید بر آن نظارت داشته باشد که در نتیجه آن علاوه بر آنکه افراد کارآزموده و تحصیل‌کرده جامعه به‌عنوان نیروی مولد در جامعه حضور می‌یابند، میزان بیکاری مخصوصاً برای اقشار تحصیل‌کرده و فارغ‌التحصیل دانشگاه کاهش یافته و به توسعه اقتصادی و صنعتی کشور کمک کرده فقر و محرومیت کاهش می‌یابد.

۴- بالا بردن آگاهی و اطلاعات مردمی از طریق رسانه‌های گروهی همچنین مدارس و دانشگاهها از نظر انتخاب مشاغل با توجه به علایق و انگیزه‌ها با نیاز جامعه ضروری به نظر می‌رسد.

۵- ایجاد مراکزی جهت کاربایی و اشتغال افراد زیر نظر متخصصین راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای همچنین متخصصین اقتصاد و مدیریت و علوم اجتماعی مخصوصاً مددکاری اجتماعی جهت هدایت افراد به سمت شغل مناسب ضروری به نظر می‌رسد. در این راستا چون دولت می‌تواند در هر استان مخصوصاً مناطقی که بیکاری و فقر و محرومیت وجود دارد چنین مراکزی را دایر کند همچنین پیشنهاد می‌شود که بانک اطلاعاتی مشاغل مورد نیاز دولتی و خصوصی در اختیار این متخصصین و مراکز قرار گیرد تا به سهولت بتوانند به اشتغال‌زایی بپردازند.

۶- پرورش و تربیت نیروهای متخصص از طریق مراکز آموزشی باید متناسب با نیاز جامعه باشد و از همان ابتدا از طریق مراکز کاربایی که می‌تواند رابط میان مراکز مختلف و دانشگاه باشد نیازهای جامعه را برآورده کرد و در این راستا به تربیت افراد بپردازند. در این صورت بیکاری کاهش می‌یابد و فقر و

محرومیت نیز کاهش خواهد یافت. به‌راستی اگر جامعه‌ای قدم در راه رشد می‌گذارد، بی‌تردید آن قدم را افراد آن جامعه بر می‌دارند و اگر چنین قدمی برداشته نشود قطعاً همانها در این عدم توفیق بی‌تأثیر و بی‌تقصیر نبوده‌اند. اگر نسل جوان، موقعیت حساس جهان امروز و وضعیت خطیر جامعه خویش را در این دریای پرتلاطم درک نکرده و خود را برای مبارزه عظیم با مشکلات و مصائب آماده نکند، اگر ره‌توشه‌ای درخور در صحنه مبارزات علمی و عملی فراهم ننماید (قطعاً محرومیت و فقر ریشه‌کن نخواهد شد). نسل جوان در هر جامعه‌ای بسیار ارزنده و گرانبه‌است و سرنوشت فردای ما را با بازوی پرتلاش، ذهن نقاد و کاوشگر و اندیشه متعالی رقم خواهد زد. آری ما امروز در جهانی آکنده از بیم و امید به‌سر می‌بریم. بیم از مشکلات و موانعی عظیم که بر سر راهمان قرار دارد و امید به توانایی نسلی که اینک همچون نهالی پرتراوت در بطن جامعه امروز می‌بالد. باشد که به درختی تنومند و مستحکم بدل گردد و با قامت استوار خویش استواری و سرفرازی و ایمان را به از مغان آورد (۹). انشاءالله

فهرست منابع:

۸. قانون بودجه سال ۷۶ کل کشور، اداره کل قوانین و مقررات کشور، مؤسسه جاویدان، ۱۳۷۵.
۹. محسنی، دکتر مستوچهر، مقدمات جامعه‌شناسی، دیبا، ۱۳۷۰.
۱۰. مقاله، طرح جدید دولت برای جبران کسری بودجه، روزنامه جامعه، ۱۳۷۷.
۱۱. مقاله، ارزش سرمایه‌گذاری انجام شده در طرح‌های ناتمام، روزنامه جامعه، ۱۳۷۷.

۱۲. مقاله، چرا علم و صنعت ما زبان یکدیگر را نمی‌فهمند، روزنامه جامعه، ۱۳۷۷.
۱۳. منصور، جهانگیر، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، انتشارات آگاه، ۱۳۷۶.

